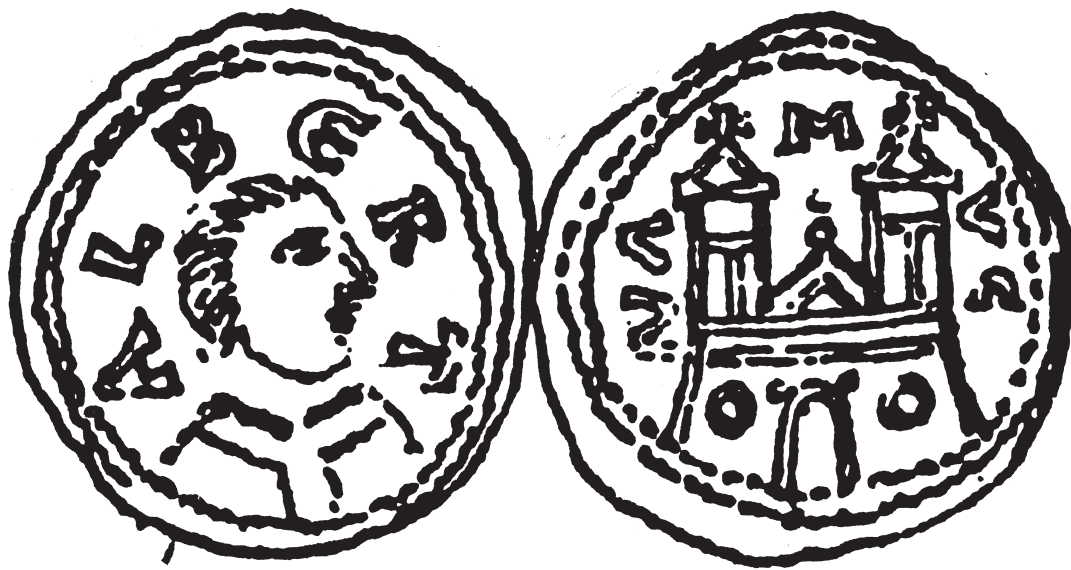

MYNT FRÅN NAMUR

ETT STUDIUM AV DEN VIKINGATIDA MYNTNINGEN I NAMUR MED
UTGÅNGSPUNKT FRÅN DET SVENSKA KÄLLMATERIALET

B- UPPSATS I ARKEOLOGI VT 97
FÖRFATTARE: JENNY PERSSON
HANDLEDARE: CHRISTOPH KILGER
STOCKHOLMS UNIVERSITET

ABSTRACT

This paper deals with German vikingage coinage, minted in Namur in Swedish hoards. The aim of the essay is to establish a relativ and an absolut chronology for the cointypes in question.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	Inledning.....	s.2
1:1	Syfte.....	s.3
1:2	Metod.....	s.3
1:3	Frågeställning.....	s.3
1:4	Materialavgränsning.....	s. 3
1:5	Tidigare forskning.....	s.4
2.	Analys av materialet.....	s.4
2:1	Typ 1 Dbg 1159; 1:ob Dbg 1734.....	s.4
2:2	Typ 2 Dbg 1460.....	s.5
2:3	Typ 3 Dbg 164.....	s.6
2:4	Typ 4 Dbg 165.....	s. 7
2:5	Typ 5 Dbg 166.....	s.8
2:6	Typ 6 Dbg 167.....	s.8
2:7	Typ 7 Dbg 168.....	s.9
3.	Sammanfattning.....	s.9
4.	Slutsats.....	s.10
5.	Kronologischema.....	s.11
6.	Referenser.....	s.12

1. INLEDNING

Denna uppsats behandlar de vikingatida mynt som präglats i Namur och påträffats i Sverige.

Namur är ett litet grevdöme, beläget i Niederlothringen i nuvarande Belgien. Vid den tidpunkt då de vikingatida myntet präglades i Namur tillhörde grevskapet det dåvarande Tyska riket.

Genom vikingatidens härjningståg och handelsfärder kom en stor mängd mynt att bringas till Sverige. Dessa mynt kom sedan av olika anledningar att ha deponerats i jorden.

Denna uppsats kommer ej att behandla orsakerna till detta fenomen. Utan det faktum att så har skett konstateras bara.

Av de totalt 225 000 vikingatida mynt som påträffats i Sverige kommer ca 92 000 ifrån det dåtida Tyska riket (muntl. medd. Jonsson, april 1997), varav 101 är präglade i Namur.

Årtal på mynt förekommer inte på västerländska mynt (förutom ett fåtal grekiska och romerska mynt) förrän på 1200-talet, men användes inte regelbundet förrän på 1500-talet (Burnett 1991:21).

För att datera de mynt som inte har någon årtalsangivelse har numismatiker genom åren utvecklat en rad olika metoder. En fullständig redovisning av alla dessa metoder kan av utrymmesskäl ej återges här utan endast metoder relevanta för uppsatsen kommer att redovisas.

Huvudmetoden att kronologisera mynt är att i sk slutna fynd, mynt som deponerats vid ett och samma tillfälle, studera myntens inbördes relation (Burnett 1991:23). En absolut datering av mynten kan uppnås exempelvis om namnet på en kung eller myntherre finns ingraverat. Då kan man anta att mynttypen ej har börjat präglas innan t ex denna kung krönts. Denna metod är vanlig bla i Tyskland (muntl. medd. Kilger, april 1997).

Vidare kan ett studerande av stilistiska likheter och olikheter ge en intern relativ kronologi för redan grupperade mynt. Denna metod har bla används av Albrecht (Albrecht 1959:60) i hans studium av mynt präglade i Namur.

1:1 SYFTE

Uppsatsens syfte är att upprätta en relativ och en absolut kronologi för mynttyper, präglade i Namur, med utgångspunkt från de typer som påträffats i Sverige.

1:2 METOD

En kvantitativ jämförelse av de vikingatida mynttyper präglade i Namur som påträffats i Sverige har utförts och syftet har uppnåtts genom att författaren har identifierat och sammanställt, de för uppsatsen relevanta mynttyperna, i en databas för att få en överskådlig blick över materialet.

Sammanställningen har gjorts genom att gå igenom Gert Hatz "Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit" (Hatz 1973), där

alla tyska mynt funna i Sverige fram till 1973 har sammanställts. För mynt funna senare än 1973 har en genomgång av Nordisk Numismatisk Årsskrift utförts.

1:3 FRÅGESTÄLLNING

När präglades de vikingatida mynttyperna från Namur som påträffats i Sverige?

Hur väl stämmer det svenska materialet med Albrechts slutsatser?

1:4 MATERIALAVGRÄNSNING

Uppsatsen utgår från de vikingatida mynttyper präglade i Namur som påträffats i Sverige. En studie av orsaken till att vissa mynttyper präglas eller dess typologiska olikheter genomförs ej.

1:5 TIDIGARE FORSKNING

En analys av alla de mynttyper som präglats i Namur har utförts av Albrecht (Albrecht 1959).

Herman Dannenberg har tidigare analyserat alla vikingatida tyska mynttyper och givit dem nummer, sk Dbg nummer (Dannenberg 1876-1904).

2. ANALYS AV MATERIALET

Mynttyperna presenteras i kronologisk ordning, med beskrivning och utförd analys.

Stapeldiagrammet visar antalet mynt påträffade i Sverige och antalet fynd (KJ nummer i texten är en referens till Kenneth Jonssons numrering av de svenska fynden). Mynten visas i skala 1:1.

2:1 TYP 1 Dbg 1159; 1:0b Dbg 1734

Namnet OTTO finns inskrivet på mynttypens åtsida. En pärlrand omger mittenfältet där det finns ett kors med en prick i vardera korsvinkel, just denna typ av kors anses vara en kvarleva från Karl den stores mynt (Malmer 1968:51).

Frånsidan visar endast bokstäverna M VMAS C. Dbg 1734 är obol, dvs Dbg 1734 har samma utseende som Dbg 1159 men är präglad som en 1/2 penning, och har samma präglingstid som Dbg 1159.

Denna typ dyker först upp i ett fynd med t.p.q. 1002, nämligen i Digeråkrafyndet (KJ 69,0), Gotland och därför kan man med säkerhet påstå att präglingen startade någon gång innan denna tidpunkt. Typen verkar ha fått ett importuppsving på 1020-talet då flest antal mynt i flest antal fynd har påträffats från denna tid.

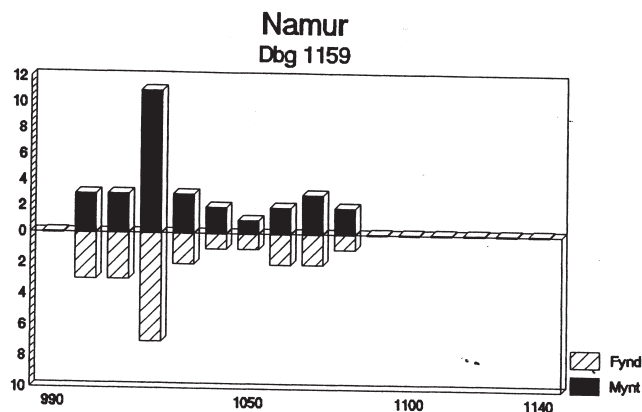
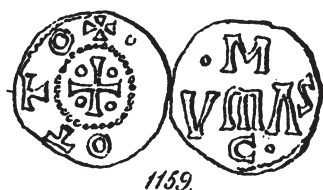
Findarvefyndet (KJ 547,0), Gotland är det yngsta fyndet innehållandes denna typ av mynt och har en datering på 1089.

Det svenska fyndmaterialet visar att typen haft mer än en myntherre, nämligen Otto III (983-1002) och Heinrich II (1002- 1024) som fortsatt myntningen efter Otto III:s död.

Slutsatsen grundar sig på att nästa mynttyp inte dyker upp förrän omkring 1020.

30 exemplar av denna typ har hittats i Sverige.

Dbg 1159 är den äldsta typen av vikingatida mynt funna i Sverige, präglade i Namur och började präglas omkring år 1000.

2:2 TYP 2 Dbg 1460

Mynttypen visar ett huvud som bär en krona på åtsidan tillsammans med texten (HENRI)CVS IMP.

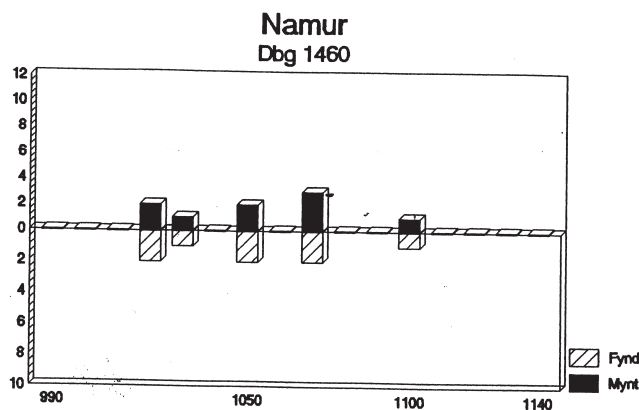
IMP är en förkortning av Imperator, kejsare och CVS slutet på namnet Henricus.

Frånsidan visar NAMVCVM, namnet Namur, och ett kors i mitten med en prick i vardera korsvinkel.

Heinrich II kröntes till kejsare 1014 och hans kejsartitel på mynttypen indikerar att myntningen måste ha börjat efter 1014. Det äldsta fyndet som är Bjärby (KJ 249,0), Gotland har t.p.q. 1024 vilket medför att präglingen bör ha startat i början på 1020-talet.

De få mynten i det svenska fyndmaterialet, endast 10 stycken, försvårar en analys.

Vad man ändå med säkerhet kan utröna från materialet är att myntprägligen bör ha slutat omkring 1030, alltså en fortsatt prägling även efter Heinrich II död, då en ny mynttyp börjar präglas. Vilken myntherre som fortsatt präglingen går ej att utröna (se Typ 3 nedan) men det är troligt att det var Heinrich II efterträdare på tronen, Konrad II (1024-1039) som fortsatte myntningen.

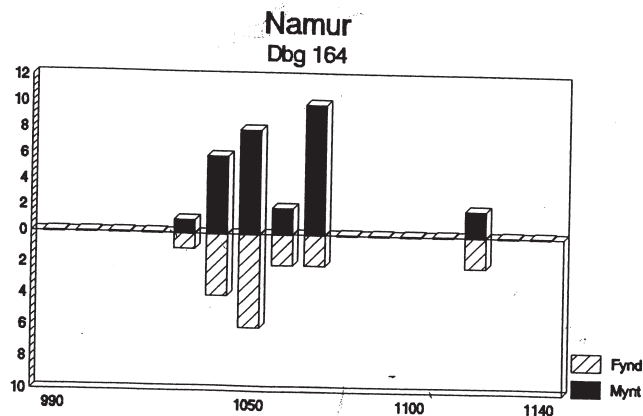
2:3 TYP 3 Dbg 164

Myntets åtsida består av ett högervidet huvud, runt om vilket det står CAPVT.

Frånsidan visar texten NAMVCVM med ett kors i mittenfältet som har prickar på vardera arm. Myntet nämner ej härskare eller greve. Albrecht anser att den här typen är den första av de grevliga myntningarna i Namur (Albrecht 1959:61).

Det tidigaste med säkerhet daterbara myntet dyker upp i Stalefyndet (KJ 551,0) på Gotland och t.p.q. har fastställts till 1036. Typen börjar med all sannolikhet att präglas innan denna tidpunkt. Sin största utbredning får typen på 1070-talet då flest antal mynt har påträffats dock bara i två fynd. Den anonyma mynttypen skall, som tidigare nämnts, ha varit den första grevliga mynttypen och ett övergångsmynt då ingen myntherre finns (muntl. medd. Kilger, april 1997).

Det yngsta fyndet där denna typ finns representerat är Runsbergafyndet (KJ1809,0) på Öland och har t.p.q. 1120. Typen borde ha slutat präglats någon gång innan 1053 då nästa typ dyker upp ett tillförlitligt fyndmaterial (se Typ 4 nedan). Antalet mynt av typen Dbg 164 påträffade i Sverige uppgår till 30 exemplar.

2:4 Typ 4 Dbg 165

Åtsidan visar en högervänd bystbild med texten ALBERTVS kring huvudet.

På frånsidan finnes texten NAMVCENCIS och i mynttypens mittfält finns ännu en text, T MONE A, inuti en cirkel.

Albrecht tillskriver typen greve Albert II (1018/31-1064).

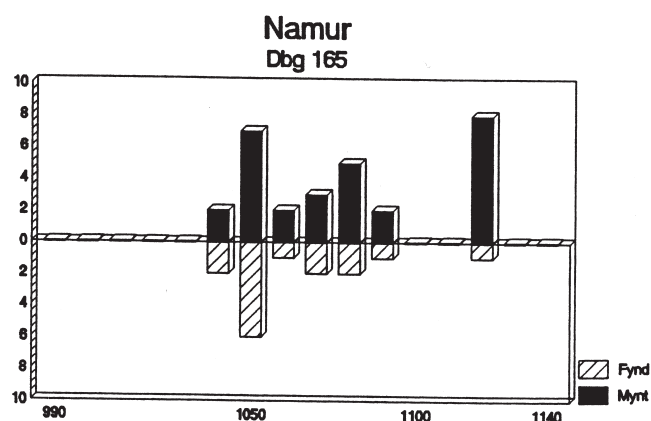
Typen dyker först upp i Kvinnegårdefyndet (KJ 370,0), Gotland som har t.p.q. daterats till 1047. Detta fynd är så litet och andra väldigt stora fynd som t.p.q. daterats till 1047 saknar denna mynttyp därför bortser man från Kvinnegårdefyndet och anser att det är Gardefyndet (KJ 589,0), Gotland med t.p.q. 1053 som är det fynd med äldst t.p.q. där Dbg 165 ingår (muntl. medd. Kilger maj 1997).

På 1050-talet ökar typen i fyndmaterialet för att sedan minska. Ett litet uppsving kan skådas på 1080-talet. Störst omfång har typen så sent som på 1120-talet, dock härstammar de 8 mynten vid denna tid från samma fynd nämligen

Johannishusfyndet (KJ 5,0), Blekinge. Typen borde ha slutat att präglas omkring 1055.

Denna slutsats grundar sig på att en ny mynttyp bör ha präglats innan 1056 då ett mynt av denna typ (Dbg 166) har hittats i ett estniskt fynd, Vahamulla (Molvögin, 1994, fynd nr:38).

Två mynttyper tillskrivna Albert II har påträffats i Sverige. Denna typ borde vara den äldsta.

2:5 TYP 5 Dbg 166

Åtsidan visar en frontbild av ett huvud med namnet ALBERTVS kring hjässan. Frånsidan består av namnet NAMVCENSIS och i mittfältet finns ett kors med punkter i korsvinklarna.

Här avses enligt Albrecht (Albrecht 1959:61) Albert II (1018-1064).

Av denna typ har endast ett mynt påträffats i Sverige. Att utifrån detta enda fynd försöka sig på en analys är väldigt riskabelt. Detta fynd (Gråträska (KJ 897,0) Norrbotten) är ett offerfynd och ej ett slutet fynd då nya mynt tillförts under tidens gång. Någon datering är därför inte möjligt att göra med utgångspunkt från detta fynd.

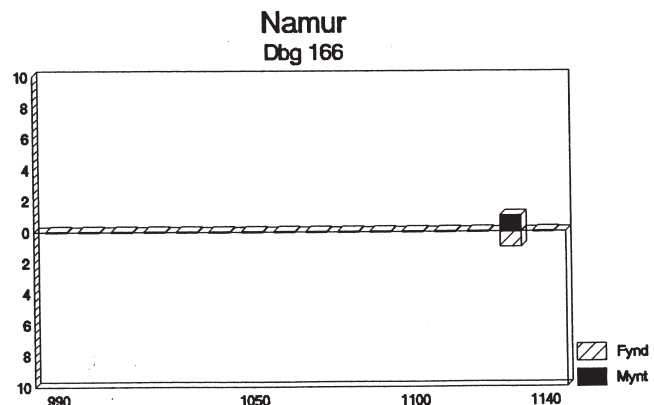
Ett estniskt fynd, Vahamulla, (Molvögin, 1994, fynd nr 38) har t.p.q. 1056 så någon gång innan 1056 började denna mynttyp att präglas.

Att försöka att sätta ett slutpräglingsdatum på denna typ är nästintill omöjligt då följande typ endast återfinns i ett exemplar och en datering av den typen är väldigt osäker.

2:6 TYP 6 Dbg 167

Typens åtsida visar ett högervänt huvud med texten ALBERTVS grupperat kring hjässan. Frånsidan visar texten NAMVCVM i kanten och i fältet finns ett kors med ett mindre kors pålagt på det större. Denna mynttyp förekommer ej i det svenska materialet så en analys är ej genomförbar.

2:7 TYP 7 Dbg 168

Åtsidan visar namnet ALBERT under ett högervänt huvud med axlarna synliga.

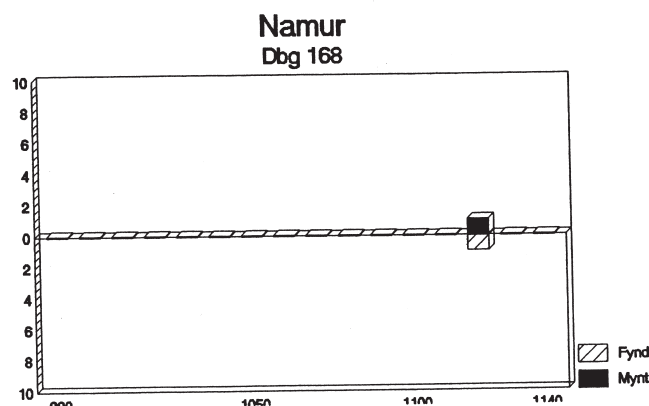
Frånsidan visar en byggnad, sannolikt en kyrka med två torn med kors på toppen och en välvd ingång. Runt om finns namnet NAMVC.

Denna typ tillskrivs Albert III (1064-1102) av Albrecht (Albrecht 1959:61).

Endast 1 mynt av denna typ har påträffats med fyndet, Gannarve (KJ 347,0) Gotland, t.p.q. daterat till 1120.

En genomgång av estniska och polska fyndlistor har inte tillfört några fler ledtrådar.

Man kan bara konstatera att denna typ finns i ett fynd med t.p.q. 1120.

3. SAMMANFATTNING

Den tidigaste vikingatida mynttypen, präglad i Namur, som påträffats på svensk mark är Dbg 1159. Albrecht tillskriver denna typ Otto III vilket verifieras av det svenska fyndmaterialet. Det svenska fyndmaterialet visar även att typen har präglats efter Otto III död och då med Heinrich II som myntherre. Präglingen av denna typ bör ha börjat omkring år 1000 för att sedan upphöra omkring 1020.

Denna tolkning grundar sig på att det tidigaste fyndet innehållandes denna typ av mynt har t.p.q. 1002, Digeråkra, Gotland (KJ 69,0). Slutpräglingsförslaget grundar sig på att en ny typ av mynt börjar att präglas omkring 1020. Slutpräglingstidpunkt för denna typ, Dbg 1460, ligger enligt författarens tolkning av materialet omkring 1030. Vilket stämmer med Albrechts slutsats att denna typ skall tillskrivas Heinrich II. Typen har präglats även efter Heinrich II död, myntherren kan vara Konrad II eller en greve.

Typ 3, Dbg 164 börjar präglas omkring 1030 för att sedan upphöra 1050. Ingen myntherre finns angivet på mynttypen och därmed anses denna typ vara den första av de grevliga myntningarna i Namur. Slutpräglingsförslaget baseras på samma kriterier som ovannämnda slutpräglingstidpunkter, alltså uppdykandet av en ny mynttyp.

Dbg 165 tillskrivs Albert II och börjar att präglas omkring 1050 då det tidigaste tillförlitliga fyndet av denna typ har t.p.q. 1053 , Garde, Gotland (KJ 589,0).

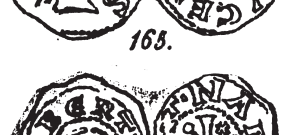
Slutpräglingsdatum har satts till ca 1055 då en ny typ, Dbg 166 dyker upp. Även denna typ tillskrivs Albert II. Fyndet där denna typ ingår, Gråträsk, Norrbotten (KJ 897,0) är ett offerfynd och lämpar sig ej för en analys, men ett estniskt fynd, Vahamulla (Molvögin, 1994, fynd nr 38) är t.p.q. daterat till 1056. Slutpräglingsår för denna typ, typ 5, har ej kunnat fastställas då följande typ, i det svenska fyndmaterialet, typ 7 Dbg 168, bara har påträffats i ett enda exemplar med fyndets t.p.q. datering 1120, Gannarve, Gotland (KJ 347,0). Albrecht tillskriver denna typ Albert III och detta påstående kan varken verifieras eller falsifieras av det svenska fyndmaterialet.

4. SLUTSATS

Albrechts bedömning av mynttypernas myntherre verifieras och delvis kompletteras av det svenska källmaterialet, förutom beträffande Dbg 168 då ingen slutsats kan dras utifrån det svenska materialet.

5. KRONOLOGISCHEMA

Årtalen angivna i kronologischemat är avrundade till närmaste 5-tal då författaren anser att en exakt årtalsangivelse för startprägling är omöjlig att fastställa.

TYP	DBG	ANTA	T:P:Q	PRÄG-TID	MYNTHERRE	
1	1159	30	1002	1000-1020	Otto III-	
1:ob	1734	2	1021	1000-1020	Heinrich II	
2	1460	10	1024	1020-1030	Heinrich II Konrad II	
3	164	30	1036	1030-1050	?	
4	165	29	1053	1050-1055	Albert II	
5	166	1	1130	1055-?	Albert II	
6	167	-	----	?-?	Albert III	
7	168	1	1120	?-?	Albert III	

REFERENSER

Albrecht, G. 1959. *Das Munzwesen im niederlothringischen und friesischen Raum*. Hamburg.

Burnett, A. 1991. *Coins*. London.

CNS. 1972-. *Corpus nummorum saeculorum IX-XI. Qui in Suecia reperti sunt. Catalogue of coins from the Viking age found in Sweden*. Stockholm.

Dannenberg, H. 1876-1905. *Die Deutschen Munzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*. Band 1-4. Berlin.

Hatz, G. 1974. *Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit*. Lund.

Hatz, G. Opublicerade fyndlistor.

Malmer, B. 1968. *Mynt och människor*. Uddevalla.

Molvögin, A. 1994. *Numismatische Studien. Heft 10. Die Funde westeuropäischer Munzen des 10. bis 12. Jahrhunderts in Estland*. Hamburg.

NNÅ. 1971-1991. *Nordisk Numismatisk Årskrift*. Köpenhamn, Stockholm, Oslo, Helsinki.

Muntliga referenser: Professor Kenneth Jonsson
Doktorand Christoph Kilger, Numismatiska forskningsgruppen,
Stockholm.

